

בראשית (138)

וַיִּבְדֹּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מַעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי-כֵן (א. ז)

נאמר במדרש, שלפיכך לא אמר הכתוב "כי טוב" ביום השני, משום שנעשתה בו הבדלה בין המים שמתחת ומעל לרקיע, ובמקום שישנה הבדלה אין מקום ל"טוב". נשאלת, איפוא, הקושיא: הרי גם ביום הרביעי נעשתה הבדלה בין האור ובין החושך, ולמה נאמר שם "כי טוב"? ברם, בין אור לחושך, שהם שני מושגים מנוגדים זה לזה, צריך להיות הבדל וההבדל הוא דוקא רצוי וטוב, משום שאור וחושך אינם יכולים לדור בכפיפה אחת. אבל מים ומים הרי דבר אחד הם וכאשר מבדילים בין שנים שהוא אחד אין זה טוב. בני אדם בעלי דעה אחידה צריכים להיות מאוחדים והפירוד ביניהם הוא סימן לרעה, ואילו פירוד בין טובים ורעים הוא דוקא סימן לטובה.

מענה של תורה

דרגת השמש בין אדם לחבירו

וַיַּעַשׂ אֱלֹדִים אֶת-שְׁנֵי הַמָּאֹת הַגְּדֹלִים (א. טז)

אמר רבי יוחנן מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה דחלשא דעתה (ר"ה כג:). מדוע לחמה יש חלישות הדעת? ביאור נפלא אמר בזה הגה"צ רבי זיידל אפשטיין זצ"ל: בחז"ל נאמר שכאשר טענה הלבנה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אמר לה הקב"ה לך ומעטי עצמך, והיא טענה מדוע נענשתי הרי אמרתי דבר נכון, והקב"ה פייסה בהוספת כוכבים. בפשטות מבינים שטענתה נבעה מקנאה, היות ולא שייך ששניהם יהיו שווים, צריך שאחד מהם יקטן, וזה ביד הקב"ה מי יהיה יותר קטן. ולכאורה יש מקום שהשמש תקפיד על הלבנה שהציעה הצעה שיכלה להקטין אותה. אמנם היות שמציאות השמש היא חסד, שפעולתה היא הפצת קרני אורה וחמימות לעולם, ואפילו כאשר היום נגמר והברואים פונים לפוש מעמל היום היא נודדת לחצי השני של הבריאה להאיר ולחמם שם, כך שכל מציאותה חסד והטבה תמידית לכן לא הקפידה. באו חז"ל וגילו לנו שלא רק השמש שכל מהותה הטבה, לא הקפידה, אלא שאינה יכולה לסבול שעל ידה תגרם אי נעימות וחלישות הדעת. לכן דאג הקב"ה להסתיר מהחמה את פגימת הלבנה, כדי שלא יהיה לה חלישות דעת שבגינה נגרמת פגימה בלבנה, למרות שהלבנה היא זאת שגרמה לעצמה. זו מדרגת בין אדם לחבירו של בריאה שכל כולה גמילות חסד עם הברואות, שנמצאת בדרגה כזו שיש לה צער על כל נזק שנגרם מחמתה, גם אם אינה אשמה כלל.

ספר "לתתך עליון"

וַיַּעַץ הַדְּעָת טוֹב וַרְע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ (ב. יז)

רבותינו בסוף מסכת עוקצין אומרים: אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, שנאמר "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא". מדוע יזכו הצדיקים לשיעור זה של "ש"י" עולמות דווקא? ביאר זאת האדמו"ר מאוסטרובצא: אלמלא לא חטאו אדם וחווה היה כל העולם רק שלהם, שהרי בשבילם נברא העולם, רק לאחר שחטאו וידעו שלא יחיו לעולם, הביאו תולדות (עין אבן עזרא, בראשית ד.א). והרי האדם ואשתו לא נצטוו אלא במצוה אחת בלבד, לא לאכול מעץ הדעת, כדברי רש"י על הפסוק "וידעו כי ערומים הם", מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה. ואם היו מקיימים את המצוה היה כל אחת מהם מקבל חצי עולם. נמצא, אפוא, כי שכן מצוה אחת הוא חצי עולם. ומעתה נבוא חשבון: הספר מצוות ה' מחשב שיש תרי"ג מצוות דאורייתא ועוד ז' מצוות דרבנן, בסך הכל יש תר"ך מצוות. ואם כל מצוה חצי עולם, הרי שכרן תר"ך מצוות היא בדיוק ש"י עולמות. רב רובין זצ"ל בספרו "שנים מקרא"

מילא "אינו עזר", אבל למה "כנגדו"?

אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ (ב. יח)

זכה, עזר, לא זכה כנגדו (רש"י). לכאורה, הקשו רבים, היה לו לומר: זכה: עזר, לא זכה: אינו עזר, אבל למה תהיה כנגדו מן הקצה אל הקצה? מילא אילו היה אומר: חטא: כנגדו, אבל לא זכה, הרי זה בשב ואל תעשה, ואם כן, מידה כנגד מידה צריך להיות שלא תהיה עזר, אך למה שתהיה כנגדו? אבל הענין ביאר המקובל האלוקי רבי חיים ויטל, בספרו "עץ הדעת טוב", שהרי נשמת האיש ואשתו דו-פרצופים הם עצם מעצמיו, ואם זכה האדם לוקח בת זוגו ומוכרח הוא שתהיה לו עזר, כי עצמו ובשרו היא, ואם לא זכה, פקודתו יקח אחר, והוא יקח אשת חבירו, ומכיון שאין נשמותיהן שוין וחלוקין בדיעותיהן, הרי הכרח הוא שתהיה כנגדו ממש.

ספר "ושלל לא יחסר"

הספק, הפתח והמבוא ליצר הרע

לִפְתָּח חַטָּאת רֶבֶץ (ד. ז)

הגר"א ז"ל ב"קול אליהו" מפרש פסוק זה, כי הנה אין ליצר הרע שליטה על האדם להטותו מדרך הטוב כי אם במקום שיש פתח פתוח לפניו ופרצה עומד כנגדו, כמליצת חז"ל: "פרצה קוראת לגנב". אם רק נותנים לו דריסת רגל קטנה, משהו שבמשהו, מיד הוא נכנס ונעשה בעל הבית על האדם. אבל אם סוגרים בפניו את הפתחים, הרי שאין לו שום דריסת רגל, אין לו שום מקום להיכנס לאדם. כאשר יש בלב האדם ספק, אפילו

הלכה: הלכות כיבוד אב ואם

כתב השו"ע (יו"ד סימן רמ"א) ויתנו לו בסבר פנים יפות שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות נענש על זה. רמ"א: וכן להיפך אם מטחין אביו ברחיים וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים נוחל עולם הבא. ובפסקים ותשובות (אות יז) כתב: ויש להדגיש שהכיבוד בדברים אינו דין צדדי בכללי הכיבוד, אלא זה עיקר ותנאי בקיום המצוה, וכדמוכח בראשונים, ולכן אם רואה את אביו או אמו שרויים בצער, ידבר על ליבם דברי נוחמים וריצוי כדי להסיר את הצער מליבם, וכן אם הוריו צריכים שישוחח עמם על דא ועל הא כדי להפיג שעמומם, חייב הבן לעשות כן אע"פ שמתבטל מלימוד תורה, ויש להקפיד שלא יקפוץ לדבר לפנייהם, אלא ישמע מקודם את דבריהם.

פסקים ותשובות

פתגם: טעית, התנצל! אל תנסה להצטדק.

ספר "שמחלה"

חקירה: בליעה ופליטה בקדירה

בולע ופולט את המאכל הבלוע בתוכו, ממשות, או רק את טעמו. (פרי משה רוב לו-ג)

ספר "קובץ יסודות וחקירות"

סיפור: תורה וגדולה במקום אחד

רבי איזיל חריף היה נוסע בעגלה בחברת אחד מעשירי העיר, אירעה להם תקלה והעגלה נהפכה על צדה, ושניהם יחד נפלו לתוך שלולית בוץ. צחק רבי איזיל ואמר: הנה מה שאמרו חז"ל: תורה וגדולה במקום אחד.

ספר "חד וחלק" חלק א' (דף קז)

שבת שלום

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, חיים אהרן לייב בן רבקה, שמחה ג'וזת בת אליז, חיים בן סוזן סולטנה, סשה שלום בן דבורה רחל. זרע של קיימא לרינה בת זהרה אנריאט. לעילוי נשמת: ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, שלמה בן מחה, דניאל בן רחל, רפאל שלמה בן אסתר, חוה בת צביה, מיה בת רחל.

הקל שבקלים, על מעשה שלילי מסוים, האם לעשותו או לא, אז יש מקום ליצר הרע לבוא להשתרר עליו על ידי הפתח ההוא, ובנקל יכריענו לרצונו הרע, אם לא יכבשנו בחזקה. לא כן אם האדם דעתו ורצונו שלם איתו, ותמים הוא עם השם לעשות מה שציוה עליו, ודאי אין מקום ליצר לבוא אצלו ולפתותו ולעבור עבירות. נמצא, כי הספק הוא הפתח והמבוא ליצר הרע לבוא אצל האדם, וזהו "לפתח חטאת רבץ". אם נותנים ליצר פתח קטן, הרי שיש לו אחיזה והוא נכנס ומשתלט על רצונות האדם. אם סוגרים בפניו את כל הפתחים, זה הניצחון על היצר הרע.

ספר "יחי ראובן"

שתי רעות "נע", ו"נר"

ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עֵדֶן (ד. טז)

מובא בספר "קריינא דאגרתא" מאת הסטייפלר זצ"ל שכאשר אדם נכשל בחטא, הוא גורם לעצמו שתי רעות: עצם החטא הוא חורבן לנפש, ונזקי העבירה בעולם הזה ובעולם הבא הם עצומים. אך לבד מזאת ישנו הפסד נוסף, כי בנפילה זו הרי הוא יורד מדרגתו, ובכך מביא על עצמו נסיונות נוספים, וכפי שאמרו חז"ל: כך היא דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה (שבת קה:). אם אין ליצר שום גישה אל האדם, אין הוא יכול לו! עיקר הצלחתו היא תמיד לאחר שהוא כבר הופך ל"חבר" לאדם, ואז ממשיך היצר לגרור אותו עד לתהום. לאחר חטאו של קין, אמר לו הקב"ה "נע ונר תהיה בארץ", על פי האמור לעיל, ניתן להבין המילים "נע ונר" רומזות לשתי הרעות הללו: האדם נד ממקומו על יד החטא, ובנוסף לכך הרי הוא נע כלפי מטה, משום שאיבד מדרגתו הרוחנית.

ספר "ומתוך האור"

וְכָל יֹצֵר מַחְשַׁבְתָּ לְבֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם... נחמתי פי עֲשִׂיתָם.

וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ו.ה-ח)

נחמתי כי עשיתם ונח, אפילו נח שנשתייר מהן לא היה כדאי, אלא שמצא חן בעיני ה' (ב"ר כט. א)

אף שעדיין לא נכתב בתורה שהיה נח "איש צדיק תמים" אף על פי כן כבר נכתב שמצא חן בעיני ה'. הערה זו נחמה גדולה היא לאדם, היודע מרת נפשו, ומכיר בעצמו כי "כָּל יֹצֵר מַחְשַׁבְתָּ לְבֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם", שהרי למדנו כאן שישנן דרכים לזכות על ידן למציאות חן בעיניו יתברך, אף בשעה שעדיין לא זכה לתקן את יצר מחשבות לבבו. יסוד לדרכים אלו, היא ההרגשה האמיתית שבכל דבר שבעולם, מקטן ועד גדול, אין לו מעצמו שום כח ויכולת מלבדו יתברך, כי "רוצה ה' את יראיו, את המיחלים לחסדו" (תהלים קמז. יא)

רב רובין זצ"ל בספרו "שללי אורות"

